

Matajur

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Lit. 25.— VIDEM, 16. - 31. MAJA 1953. Leto IV. — Štev. 65
UREDNIŠTVO in UPRAVA via Mazzini, 10 - Videm - Udine Naročnina: letna 500.— lir, 6 mesečna 300.— lir.

Le imejte hrame svoje
vi ravnine in vrté,
dajte mi planine moje,
dajte moje mi goré!

Josip Pagliaruzzi - Krilan

RUMORJEV OBISK V BENEŠKI SLOVENIJI

Državni podtajnik za poljedelstvo in gozdarstvo je prišel po glasove našega revnega ljudstva z običajnimi volilnimi obljubami. — Zahtevamo dejanja pred 7. junijem, ker od obljub ne moremo živeti

Državni podtajnik za poljedelstvo in gozdarstvo, on. Mariano Rumor je dne 5. t. m. obiskal Beneško Slovenijo. Tega vladnega zastopnika so sprejeli v Sv. Petru Slovenov tamkajšnji župan Birtič, znani polkovnik Olivieri, duhovščina in precejšnja skupina ljudi, ki so jih prišel jali nalašč v ta namen v Sv. Peter Slovenov iz raznih krajev Beneške Slovenije s posebnimi avtobusi.

V Rumorjevem spremstvu je bil videmski prefekt, dr. Mozzi, dalje predsednik pokrajinskega sveta odv. Candolini, pokrajinski tajnik demokratske stranke, dr. Berzanti, načelnik kmetijskega nadzorništvá, dr. Poggi, vladni komisar z vodá za gorsko gospodarstvo, odv. Borgomanero, načelnik gozdnega odseka, dr. Calzolari, dalje dr. Braidotti za Zvezo mladru, dr. Angeli za Kmetijsko nadzorništvó, čedadski župan odv. Pelizzo in še mnogo drugih več ali manj važnih funkcionarjev, ki jih tukaj ne bomo naštevali.

Obisk državnega podtajnika s tako številnim spremstvom je vzbudil začudenje pri naših ljudeh, ki si niso nikoli mislili, da je naša dežela tako važna, da vzbuja pozornost tolikega števila funkcionarjev, ki vse do danes niso hoteli videti potreb tega predela videmske pokrajine, ki se nahaja v katastrofalnem gospodarskem položaju.

V Sv. Petru Slovenov je dal on. Rumor nekateré izjave, ki so naravnost smešné. Obljubil je namreč, da bodo v kratkem vključili Beneško Slovenijo v območje izboljševalnih del v gorskih krajih in kot član vlade se je zavezal, v tem smislu. Nikakor ne moremo razumeti kako naj bi te obveze on. Rumorja imele v bližnji prihodnosti kakšen učinek, ko je vendar znano, da je bil zakon o pasivnih gorskih krajih odobren in potrjen že pred letom dni tako v parlamentu in v senatu in da je že sam po sebi obveznost, ki jo mora vlada izpolniti.

Jasno je torej, da je tudi to ena izmed tolikih volilnih bomb, ki jih vladna stranka uporablja, da bi prevarala naše volivce pri bližnjih državnoizborskih volitvah. Prav zaradi tega so spremljali visokega rimskega zastopnika odv. Pelizzo, demokratski kandidat za senat v našem volilnem kolegiju in drugi veljaki njegove stranke, ki so vsi zainteresirani na tem, da zmaga pri volitvah tista vlada, ki noče priznati naših pravic, čeprav na ta način krši jasne mednarodne obveze. To in ničesar drugega se ne skriva za obljubami državnega podtajnika Rumorja.

Beneška Slovenija ali bolje tistih sedem občin, ki tvorijo nekdanji šempeterški okraj, še vedno ni bilo vključenih v izboljševalna dela za gorske kraje, ker jih niso marali vključiti. Če bi tako ne bilo, bi ministrstvo za kmetijstvo in gozdo, na katere so se obrnile naše občine s prošnjami, še lanske leto, že poskrbel za zneske, ki so potrebni za pomoč tem krajem za dvig dohodkov našega prebivalstva, ki mora živeti v največji bedi. Vlada je imela dovolj časa in tudi možnost, da bi to že storila.

Bučna reklama vladnega časopisa z velikimi naslovi kot: »Nadiška dolina vključena v izboljševalna dela«, »to je sporočilo, ki ga je državni podtajnik dal včeraj ploskajočemu ljudstvu v Sv. Petru«, taki in podobni naslovi niso nič drugega kot volilna propaganda, ki ima namen, da bi še enkrat prevarala ljud-

stvo Beneške Slovenije in pridobila njegove glasove za demokristjane.

In tudi če bi bil naš okraj že vključen v izboljševalna dela za pasivne gorske kraje, ne vidimo v tem razloga za takšno propagando, ko pa je vendar vsem znano, da omenjeni zakon predvideva državni prispevek v obliki predujma, ki znaša komaj eno milijardo lir za tekoče leto za vse gorske predele videmske pokrajine. Tako majhen predujem ne bo mogel omogočiti raznim kreditnim zavodom, da bi lahko dovolili kmetom zadostna posojila, ker je premajhen. Poleg tega pa moramo še upoštevati, da bo moral, kdor bo hotel izkoristiti to odredbo, skozi dolgo in komplicirano birokratično pot, ki je naši ljudje nikakor ne bodo mogli prehoditi.

To je bistvo stvari, okrog katere uganjajo toliko trušča in ki ni grad, kot bi

jo hoteli prikazati, ampak komaj, komaj slamnata kočá.

Dobro bi bilo, da naši ljudje premislijo o tem, kar smo jim tukaj povedali. Premisli naj predvsem naša duhovščina, ki ji je poverjena naloga, da poučuje naše ljudstvo tudi na drugih področjih, ne pa samo v cerkvenih zadevah.

Tu nočemo mi propagirati za ali proti eni ali drugi stranki. Že v samem začetku smo proglasili našo popolno neodvisnost nasproti kateri koli politični stranki. Tu gre za to, da bi se ne pustili prevarati, pa naj pride taka prevara od katere koli strani. Sedanja vlada ima na vesti najtežje odgovornosti zlasti v postopku nasproti naši narodni manjšini in to na vseh področjih: gospodarskem, kulturnem, političnem in narodnem. Veliko napako bi napravili tisti, ki so jim te stvari znane, če bi se zopet pustili prevarati.

Zakaj so zasovraženi slovenski duhovniki v Beneški Sloveniji

Teško se je človeku prepričati, da v kraju kjer je ljudstvo tako verno, da ne odpre svojih ust, če ne imenuje božjega imena, imajo slovenski duhovniki, ki so tudi oni namestniki Kristusa takšne ljudi, da jih smrtno sovražitjo. Človek, ki so mu te stvari neznane, se bo vprašal, káda so ti ljudje, ki smrtno sovražitjo našo slovensko duhovščino. Od poštenjakov bo zvedel, da so ti ljudje narodni izdajalci, kateri hočejo, da bi naši duhovniki žrtvovali vero in cerkev za njihove politične in raznarodovalne namene. Ti narodni izdajalci hočejo, da bi slovenski duhovniki s pomočjo cerkve uresničili to, kar niso mogli uresničiti oni v 87 letih. Duhovščina naj bi raznarodila naše prebivalstvo in pridigala v cerkvah, da kdor je zaveden Slovenec in kdor se ne odpove slovenskemu jeziku bo šel v pekel itd.

Ker pa naši duhovniki vejo iz Kristusovih besed, da so nebesa ustvarjena ne

samo za Italijane in ker ljubijo svoj narod in svoj materni jezik, nočejo uresničiti želje narodnih izdajalcev in italijanskih raznarodovalcev. Zaradi tega pa jih štejejo oblasti, kot »antipatriote« in vanti Italianek. Ni dolgo časa od tega, ko je nek zelo ugleden slovenski duhovnik nadiških dolin izjavil, ko je imel svojo pridigo v cerkvi, da bi bili tudi slovenski duhovniki »patriot«, če bi pomagali izbrisati iz naši deželi, stoletne stare in svete navade našega ljudstva. To kar je povedal tisti duhovnik je resnica, ki jo italijanske oblasti ne morejo na laž postaviti. Ako bi naši duhovniki postali propagandno orodje v rokah sovražnikov slovenskega ljudstva, ki brez težav doseglj vse, kar bi zahtevali od italijanske vlade in bi se jim najbolje godilo. Kajti v Beneški Sloveniji živijo dobro samo pragarjalci, pretepači in trikoloristični zločinci. Za počtene ljudi in za zavedne Slovence ni dela, ne kruha. Tem ljudem so odvzete najosnovnejše človečanske in narodnostne pravice. Zato je danes bolj kot kdaj koli prej potrebno, da se duhovniki v Beneški Sloveniji, strnejo skupaj z vsemi tistimi zavednimi Slovenci, ki se bore za resnico in pravico, za boljše življenje beneških Slovencev. V tej skupni borbi bodo naši še vsakovrstnih sovražnikov, ki pa jih bomo z njihovo pomočjo razkrinkali tako, da se bodo sramovali kazati njihov obraz pred našim ljudstvom.

Predan Izidor.

Furlanija in deželna avtonomija

Kaj smo izgubili s tem ker še ni bila uvedena deželna avtonomija Furlaniji

Nihče ne more zanikati velikih koristi, ki bi jih predstavljala deželna avtonomija za bodoči razvoj Furlanije, tista deželna avtonomija, za katero so se pred časom tako zavzemali krajevni predstavniki krščanske demokracije, predvsem pa Tessitori. Dokaz za to nam nudi Sicilija, ki je bila še pred nekaj leti med najbolj pasivnimi deželami Italije. Danes, po zaslugi deželne avtonomije pa je ta dežela izvedla že celo vrsto velikih javnih del, ki so bila v najkrajšem času dovršena. Naj navedemo tu spodaj nekaj števil, ki smo jih povzeli iz avtonomističnega tednika Sicilije »Gazzetta del centro« in katere potrjujejo naše trditve:

Gradbena dela (obnova). Hiše za brezdomce in za ljudska stanovanja: stanovanjskih prostorov 49.500; poslopja za javne urade in cerkve: kub. m 94.339; šole: učilnic 4.001; privatna stanovanja: stanovanjskih prostorov 181.000

Nove zgradbe: hiše za brezdomce in ljudska stanovanja: prostorov 17.623; javna poslopja in cerkve: kub. m 456.000; šolska poslopja: učilnic 708.

Zdravstvene naprave: vodovodi: km 127.014; kanalizacija: km 49.862; novo-zgrajeni vodovodi: km 476.873; nove bolnišnice: 1.653 postelj; glavnice: zazidana površina 6.389 kv.; mostovi v dolžini do 10 m: 47; mostovi dolgi nad 10 m: 19.

Poleg tega so izvršili na Siciliji namakalna in izboljševalna dela ob morju, za katere so potrošili več milijard. Od konca vojne pa do junija 1952 so v celoti potrosili na Siciliji kar 124 milijard lir in pri tem zaposlili delavno silo za 35 milijonov delovnih dni. V to pa niso vštetli štirje veliki nasipi, ki so jih zgradili za kmetijski in industrijski razvoj dežele.

V zadnjih dneh pa je deželna skupščina na Siciliji odobrila še en zakon, ki predvideva uporabo 25 milijard lir, ki jih je država prispevala kot »sklad državne solidarnosti« v smislu sicilijanskega deželnega statuta. Poleg tega je država že nakazala 12 milijard za izboljšanje poti, 8 milijard za gradnjo ljudskih hiš, tri milijarde za ustanovitev in okrepitev industrijskih naprav in dve milijardi za

povzdigo kmetijske proizvodnje in trgovske izmenjave.

To so ogromne številke, ki pričajo, kako velike koristi prinaša deželna avtonomija. Te številke bi morale služiti tudi našim ljudem in vsem Furlanom kot podlaga in opomin, da se je treba še naprej boriti za dosego naše deželne avtonomije. Kakor Sicilijanom, tako so tudi nam priznali posebne potrebe in probleme (Furlanija je pasivno področje in ima na svojem ozemlju močno slovensko et-

nično skupino). Prav zaradi tega je bila v republiško ustavo vnešena določba, da je treba prišteti tudi Furlanijo med dežele, ki morajo dobiti upravo z avtonomnim statutom.

Furlani ne smejo pozabiti kdo so tisti, ki so odgovorni, da še ni prišlo do take avtonomije v njihovi deželi. Vsekakor pa si jih morajo zapomniti pri bližnjih volitvah, ker ti ljudje ne zaslužijo, da bi v državnem parlamentu zastopali Furlanijo, katere koristi so v celoti izdali.

Kongres združenja gorskih prebivalcev

O problemih razljudenja gorskih predelov in o težavnem gospodarskem položaju prebivalcev gorskih krajev, se je govorilo na prvem vsedržavnem kongresu »Združenja gorskih prebivalcev« (Movimento Cente della Montagna), ki je bil dne 26. aprila v Milanu. Ta kongres je bil zelo važen, ker opozarja državo na naloge, ki jih je dolžna izpolniti v korist gorskim prebivalcem, kar bi bilo potrebno predvsem za področje Beneške Slovenije.

Med številnimi udeleženci kongresa, ki so prišli iz vseh italijanskih dežel, so bili tudi slavni znanstveniki in tehniki kmetijsko-gozdarske stroke, znani poznavalci gorskih problemov in visoke osebnosti alpskih predelov. Pač pa ni bilo na kongresu nikogar, ki bi zastopal naše kraje in to je vsekakor bila njegova pomanjkljivost. Beneška Slovenija je nedvomno najbolj zapuščen gorski predel v vsej Italiji in tu so najtežji gospodarski pogoji. Dovolj je že navedemo, da se je v nekaj več kot desetih letih število prebivalstva zmanjšalo za eno petino.

Na tem ustanovnem kongresu »Združenja gorskih prebivalcev«, je njegov predsednik general Emilio Battisti sintetiziral njegove značilnosti takole: »To je izrecno demokratično združenje, popolnoma in strogo nepolitično, ima moralen značaj, izključuje kakršno koli posebno linijo in ima namen, da izpolni predpise zakona iz leta 1932 s tem, da se loti rešitve tistih problemov, ki jih omenjeni

zakon ne more predvideti in da izraža težnje gorskih prebivalcev, ki čutijo, da se jim kruši zemlja pod nogami in si ne vedo pomagati drugače kot da zapuščajo svoje rodne doline in gore, kar je velika škoda ne samo za gorsko, ampak tudi za državno gospodarstvo na splošno.«

Če so res cilj in namen Združenja taki, kot jih je navedel general Battisti, se z njimi rade volje strinjamo tudi v imenu beneških Slovencev. Pridružujemo se brez nadaljnega takemu gibanju, ker nihče ne pozna bolje kot mi strahote bede. Temu je priča 15.000 naših rojakov, ki se klatijo po svetu na lovu za koščkom kruha, ki jim ga revna domača zemlja ne more dati.

Popis prebivalstva v Jugoslaviji

Po rezultatih ljudskega štetja je imela Jugoslavija na dan 31. marca leta 1953 skupno 16 milijonov 927.275 prebivalcev, od tega 8.211.284 moških in 8.715.991 žensk. V primeri z zadnjim popisom prebivalstva z dne 15. marca 1948 se je število prebivalstva povečalo za 1.155.000 ali za 7,3 odstotke.

Obmejni promet med Avstrijo in FFRJ

Med Jugoslavijo in Avstrijo se je začel v smislu gleichenberškega sporazuma, mali obmejni promet. Po tem sporazumu lahko določastniki zemlje prekoračijo meje in obdelujejo svoja zemljišča na nasprotni strani.

PRI NAS IN PO SVETU

MALIK V LONDONU — Novi sovjetski poslanik v Londonu, Malik je pretekli teden prišel v London in zasedel svoje službeno mesto.

PAUL HENRI SPAAK je bil ponovno izvoljen za predsednika skupščine evropske premogovne in jeklarske skupnosti.

GENERAL GRUENTHER NASLEDNIK RIDGWAYA — Za naslednika generala Matthewsá B. Ridgwaya je predsednik ZDA Eisenhower imenoval generala Alfreda M. Gruentherja kot vrhovnega zavezniškega poveljnika v Evropi.

GENERALNI SEKRETAR OZN Hammerskjöld je odpotoval iz New Yorka na pettedenski obisk v Evropi. Teden dni bo ostal v Stockolmu, nato pa bo obiskal Zenevo, Pariz in London.

JUGOSLAVIJA je bila soglasno izbrana za članico generalnega komiteja svetovne zdravstvene organizacije, katere šesto redno zasedanje se je začelo 5. maja v Zenevi.

AMERISKA POMOČ INOZEMSTVU ima v milijonih dolarjev naslednje postavke: pomoč Bližnjemu vzhodu 469,2; pomoč Aziji in deželam Pacifika 1001; pomoč Latinski Ameriki 20; podpore za vzajemne obrambne načrte 995; podpore za vzajemno specialno oboroževanje 250; pomoč za gospodarski napredek 315; prispevki za tehnični program 140; vojaška pomoč Evropi 2534,3; skupaj 5.828 milijonov dolarjev.

BOONSKI PARLAMENT, ki je bil sestavljen leta 1949, bo prenehal svoje delovanje 3. julija. Nove volitve v Zahodni Nemčiji bodo avgusta ali v začetku septembra.

V ARGENTINI so zaradi neredov aretirali več političnih predstavnikov, ki so nasprotni Peronovi politiki.

REZIJA

U zadnjih časih gre zelo slabo z našo občinsko blagajno. Napraviti bi bilo treba marsikaj, a dohodkov ni nobenih. Naš občinski svet je zaradi tega v veliki stiski, ker ne ve kam bi se obrnil, da bi dobil kakšno pomoč. Da bi se vsaj nekoliko opmogla občinska blagajna, je bilo sklenjeno, da se da na družbo sečnjo občinskega gozda v Črnem potoku. Ta gozd ni bogve kaj velik, a ker ni druge pomoči je treba, da se tudi ta izkoristi. Župan g. Letič je napravil že dosti korakov da bi oblasti uvidele naše obupno stanje a na vse prošnje ni bilo do danes še nobenega odmeva, še manj pa pomoči. Če vlada ne bo prišla vsaj delno na pomoč naši občini, bodo naši občinski svetniki primorani odstopiti, ker tako ne morejo voditi naprej.

BELI POTOK — Bližajo se volitve, »Gazzettino«, glasilo vladne stranke je odkrilo našo veliko tvedo in zapuščenost. Pretekli teden je namreč omenjeni časopis objavil precej dolg članek in opozarjal oblasti naj verdar poskrbe, da se nam izboljšajo življenjski pogoji. Ptiki si na pomlad spletajo gnezdo in tako si tudi naši vladarji v predvolilni kampanji iščejo slamic, da si spletejo stolček za sedet na njem drugih pet let v Rimu. Slaba je ta slamica, ki so si jo izbrali, z njo si ne bodo spletili gnezda.

BRDO

Za našo dolino, turizem predstavlja dar najbuj tjeih importantnih problemov. Majedan kraj naše provincije u je tako ljep an poleg tega, Terska dolina na e najbuj blizu Vidma od kodar judje no bi tjeli priti usako nedejo an uon čez ljeto no bi tjeli kle par nas prehnati njih počitnice (vakance).

Na žalost pa, ve muoremo se dan bot povjedati, ki naš governo u ne nič penša za pomati naš kumun. Naš šindik an naša giunta kumunal so se večkrat interesali par več krajih, tuole ve jim muoremo priznati. An mi z našim krajem smo pisali an prosili, ki no autoritadi pridita na pomuoč našim judem. Ma smc naletjeli na gluha uha. Za Tersko dolino to nje paršlo maj neč.

Drugače pa no se komportajo autoritadi s Karnijo. Zvjedali smo, ki za tele kraje naše provincije e governo stančju za žvilup turistik dosti milijonu lir. Sam visoki komisar za turismo e šou tu Karnijo za preštudjati kako tu má ji pomati. U naše kraje u se nje niti parka zu, čeprou e pasou ta mez Čento, katjere smo mi deleč malo kilometru.

Itako to se nas trata, potem no pravi jo, ki mi njemamo kaj za se lamentati. Zatuo to koventá, ki naši judje anjelé, ki so elecjoni no se ne pustita za nuos loviti od tjeih judi, ki no majó governo tu rokáh an ki kot taki so mjeli uscmuoč za je pomati. Kar no pridijo predičat po naših vaseh te má tuole jim povjedati, zak obečuvanja smo siti do harla. Mi čemó fate, čemó, ki governo odperi dan bót oči še za naše kraje pomati an samo taboto čemó mu vjervati

Ne prodajamo zemje

Zvjedali smo, ki to e dosti lahcu, ki no ledajo kupiti zemjo tu naši dolini. Nekateri od njih so že kupili velike kose senožeči za male soule. Lahí no čé potem tele senožeči pogozditi. Z našim krajem ve rakomandamo naše judi, ki no ne prodajeta sveta, zak en dan to se ne vje kaj o čé vejati par nas. Tej, ki to e znano, to se zdi, ki no čé narediti prece no novo ejesto, ki na čé vezati Furlanijo z Avstrijo. Ta ejestá na bi muoris pasati prou gor mez Tersko dolino an skuoz no galarijo čez Muzac, priti do škluze. Zatuo no zajtra, zemja par nas na čé mjeti vos drugi valor koj tu tjeleš časah.

Za električno luč Muzcu to nje soule

Kaj ljet no nam obečuvajo luč an kaj ljet ve čakamo zadibant, ki no nam jo parpejajta. Naši judje so mjeli uso dobré volontat za lošti usé sve moči za jo parpejati, saj so ponudili gratis djelo an spravili nekej soule. Ma za to djelo narediti autoritat na má dati najmanj 4 milijone lir, zak societat eletrika na čé, ki materjal, ki na doperá za parpejati luč, to plačej prjet.

Po al' njema governo 4 milijone za dati naši vasi za ji priti inkuintri. Al' ne vejá Muzac tekaj za mjeti dirit, ki to mu naredi to djelo. Mi ve kalkulamo de ja, zak, čé ve se ne motimo, smo še mi

IZ NAŠIH VASI

citadinji od Italije tej te družji.

TER — Pretekli tjeđan e bi par nas Ing. Gaggia, kandidat od liste PSDI (partito socialista democratico italiano). Z njim e bi še dan druj, katerega ime ne poznamo. Gaggia e daržou no riunio tu naši vasi an se rakomandou našim judem, ki no dejta njemú svoto di preferenza an kar o bo diventou »deputato« on čé pensati za lošti na puošt use probleme ekonomike od naših krajou.

Ing. Gaggia u je »spodar djelati« propagando an ulačiti vožo na njegá milin saju u djela njegá interes, ker tu Romi kar u bo »deputato« on čé loviti pou milijona po mjesce plače, ma ne moremo kapiti naivnost (ingenuità) nekatjerih naših judi, ki no se preštajo za diventati »galoppinici« od Ing. Gaggia. Ne stuojsa se pustiti za nuos ulačiti od majednega an te judi, ki no vam gor po uratah vodijo kakšne Gaggia an ki magari no se vam prežentajo u imenu Slovenca, tej ki to e tuo točalo pred kratkim zmaškerajta je. Mi ne djelamo propagande a favor majednemu partiju.

PODBONESEC

Kuo bo z našo mlekarno

ČRNI VRH — Do ljeta 1943 je obstajala u naši vasi zadost moderno urejena mlekarna u katjeri se je predjelavalo naše mljeko. A ker zaradi vojne an zaradi neredou, ki je ta parneslá u našo vas je mlekarna prenehala djelati an od ljeta 1943 u Črnim vrhu se mljeko djela takuc kot so ga djelali pred 200 ljeti. Se združujejo več družin kupe an se same si

kjer naši ljudje imajo puoje. Naš šindik tekuc kot smo zvjedili, je lepuo povjedou prefetu, de naš ljudje so sit samo obečuvanja an de čé oblast misli še naprej takuo zaulačevat tako važno djelo naši ljudje no boju votal za nobednega.

ČEDAD

ZA POLETJE NOVI VOZNI RED VLAKOU

Z dnem 17. mája je stopiu u veljevou nou vozni red vlakou, ki vozijo iz Vidma u Čedad an nazaj:

Odhodi iz Čedada u Videm: 4.40 (samo ob djelaunikh); 6.0.8.08; 11.30; 14.15; 17.15; 19.30; 22 (samo ob djelaunikh).

Prihodi u Čedad iz Vidma: 6.22 (samo ob djelaunikh); 7.52; 9.52; 12.52; 15.52; 18.57; 20.52; 23.07 (samo ob djelaunikh)

FOJDA

SMO ZACELI ZIDATI NOVO CJERKOU

CENEbola — Pred kratkim so razderli našo cjerkou an začeli novo zidati. Stara cjerkou je bila poškodovana u času uejské od strani Njemcu, ki so u nje

Pismo našega emigranta iz Francije

Priobčujemo prevod pisma, ki nam ga je poslal naš naročnik iz Sv. Lenarta, ki živi kot emigrant v Parizu.

Spoštovani gospod urednik!

Oprostite, čé Vam pišem v italijanščini, kajti slovenski mi je težko pisati, ker nismo nikdar imeli šol v materinem jeziku. Zelo rad prebiram »Matajura«, ker ta list v resnici odgovarja namenu za katerega je bil ustvarjen. Naši ljudje so potrebovali glasila, ki bi ščitili njihove narodne, kulturne in gospodarske pravice

SREDNJE

SMRT NAŠE VAŠČANKE U BELGIJI

Dne 28. aprila je nanaglo umrla u Quaregnon u Belgiji naša vaščanka iz Podsedrjega Marija Krizetič, poročena z Vizinom, stara komaj 51 ljet.

Ranca Marija je šla u Belgijo še pred vojno, a se je potlé varnila damú. Kar je končala vojna je šla spet u tisto daržavo an je skupaj s svojim mužem, ki djela tam u mini, odparla kantubo. Zadnje cajte je imjela na hrani u svoji kantini kakih 70 ljudi, med katjericimi je dosti naših ljudi, ki tam djelajo. Usjem je bla nimar prou dobra gospodinja an je za use prou po materinsko skarbjele

Ranca Krizetič Marija zapušča u velikí žalosti moža, tri sinove an ero hčer, ki imá tud tam blizu kantino, na domači zemlji pa zapušča brate, sestre an druge žlahto. Naj u mjeru počiva u tuji zemlji

OBLICA — Našemu vaščanu Zaneu Markiču se je u Belgiji, kjer že več ljet djela, rodila čedica, ki so ji dali par krstu ime Lilijana.

AHTEN

Pretekli tjeđan je končala strokovna škola (scuola professionale), ki jo je vodiu perit Cecutto. Slušatelj te škole je blo 38 an so usi naredili ežame z zelo dobrim rižultatom. Kors e durou tri mjesce. Komisjon za ežame so jo sestavljali šolski nadzornik (direttore didattico) g. Filipič an dva učitelja

SUBID — »Cassa di Risparmio« iz Vidma je podelila naši vaščanki Debellis Gemí hranilni libret za 5000 lir, ker u šoli je bla med konkorenti, ki je najljubeše napisala temo so važnosti in učinkovitosti varčevanja (Importanza ed efficacia del risparmio).

SV. LENART SLOVENOV

KRAVAR — Par nas so dodelil dva milijona lir za zgradit novo cjerkou an prou bi blu, de s tistimi soudu bi naredil tud britof, ki par nas ga njemamo. Naša vas ima preko 300 ljudi an mriče jih muora nosit čó Utane, ki je deleč dobrih sedem kilometru. Na karune bi streljali. Nova cjerkou bi muoria bit končana cktebra mjesca.

NAJ SE POPRAVI VODOVOD

Naši ljudje so zlo pouni skarbi zavoj tega, ki tam kjer naša voda zvjera an od kot se začne njena napejava, je garduo nareto. U tisto vaško stjeka usaka suort umazenje. Čez ljeto tam okuole posejo tud krave an use tuo kar tud tele umažejo se stjeka u vodu, mi potlé muorcno pit u vasi.

Zatuo naj oblasti hitro poškarbijo, de se popravi, ker je velika nagobarnost, de se u naši vasi razšir kajšna boljezen, ki bi jo prou ta voda parneslá. Voda na usako vižo je dobra an zdrava tam kjer zvjera, ma je takuo nareto, de se use u njo stjeka prou tam kjer je vaška.

SOVODNJE

BARZA — U čedadskim špitalu je unru naš vaščan Kromc Marjo Ranci Marjo je biu rojen u naši vasi ljeta 1905 an je djelu u svoji družini do zadnjega dne. Zbolí je iznenada na plučih an kar so ga pejal u špitalu je blu prepozno Fodlegou je hudi boljezni, ki ga je za djela.

Pogreb rancega Kromca je biu u Čedade. Na zadnjo pot so spremili pokojnega veliko ljudi. Družini izrekamo naše sožalje.

muorli poškarbjet, zak britofa smo potrejni še buj kot nove cjerkve

KOZICA — Preteklo nedejo smo praznoval našega patrona. Ob tisti priliki so tud blagoslovil nou marmornati oltar, ki ga je naredila dita bratje Turco iz Cedada. Tisti dan smo tud mjel inauguracion obnovljenega mosta, ki gre čez rjeko Kozico an ki je biu podari u cajtu zadnje vojske.

Zlo topla nedeja je parvabla na praznik pouno ljudi iz vseh vasi Nadiške doline. Bla je tud »peska« z ljepimi darili.

TAJPANA

En kumun, ki je najbuj pasiven to je tipajski. Tuole so priznali še videmski autoritadi. Čé no majó te autoritadi no nar košjence zakuo no nečjejo ežonerati naše judi plačuvanja tas. Tele to je punt, ki naš konsej kumunal o bi muoru touči. Nekateri no čé priti nam praviti, kd tase to muore plačati. Ma to nje itako; tase o muore plačati človek, ki o more plačati. Naši judje tega no ne morejo, zak zemlja par nas na je magra an tuo, ki ve

Vsakdo lahko dopisuje v »Matajur«. Dopise pošljite na uredništvo v Vidmu, ul. Mazzini št. 10. Dopisi morajo biti vsi podpisani in naveden naj bo tudi naslov dopisnika. Nepodpisani ali nečitljivi rokopisi bodo šli v koš.

pardjalamo smo plačali desetkrat tuo, ki to vejá.

Judje no majó se uniti, čé no boju tjeleli mjeti kak rižultat. A kapo njih no majó se lošti težje, ki no najbuj se kapé kako to má lotati za morjeti otenjiti »zoneru«. No majó je pomati an jim beti sim pri blizu. Lok majedan o no bo móu ko rajše se lošti indavant an dok, čé te kateri, ki korajža na mu ne manča, ma ki judje no mu nečjejo stati blizu, naši vasi no ne boju mjele maj neč. Unjor na čé use stori otenjiti!

S TREBUHAM ZA KRUGHAM — Mjesca marca an aprila to šlo iz našega kumuna po svjetu se kruha služit 174 dje louceu. Tele to je regal, ki naš popou e móu dan od governa an od tjeih judi, ki no hodije prašat naše vote.

TORJAN

MAZEROLE — Nek advokat iz Vidma je paršú u našo vas an se prebližavou ljudem za jim priporočiti, de duo bo dau svoto di preferenza nekemu kandidatu vladne stranke mu boju dal 500 lir. Skupini naših ljudi, ki so se ponudili za tuo narediti u Videm »elenko« usjem tistih ki boju votal za tistega an de usjem kupe bo soude dau. Tuole jasno kaže kuo se tisti kandidati tučejo za rimski stolček an kakšna je njih poštenost.

DREJAN — Preteklo sobotu se je poročila naša vaščanka Ida Skandini. Poročila je Gina Calcaterra iz Roncis par Torjanu. Mlademu paru želimo pouno sreče an veseljá.

GORJANI

BREG - FLIPAN — So dve vasi naše, ki od njih so pouno pisali žornalji. Lani kar so ble votacioni za konsej kumunal naših judi te šlo votuat koj 9 par čent. Zatuo ljetos so paršli žvelto nam manifešte kladat po zidjeh, ki na ljetošnje votacioni ve muoremo jeti votuat an no nas strašijo, ki te, ki ne puojde o bo muoru plačati multo. Naši judje so sklenili jeti souje na votacioni, ma njih votno čé notre vredi prazan, zak nečemo več, ki o majedan partit nas ulači za ruos an s tjem čemó pokazati autoritadam naš protešt kuontri tratamiento, ki no za nas riservajo.

POŠTA

Z. A. — BREZJE — Sij te čóbro, čé prodáš 5 gjornaljou usaki bót. Soute pošji po puošti usaki mjesac an za je poslati sarviljaj se našega »Conto corrente postale«, ki on nosi tele numer: 24/7418 - Udine

PLATIŠČE

Evgen Skaunik.

JOSIP PAGLIARUZZI - KRILAN

Malo za šalo, malo za res

[U šentlenarskim narečju]

Bepo iz Sv. Lenarta je bil zlo bistro-uman an dobar djelouc, samuo je imeu tisto napako, de se mu je previç dopadlo vino an zatuo je dostikrat pozabiu tu ponejak iti na djelo, zak je mislu, de je še nimar nedeja.

En ponejak je šu ÷ez Staro goró u Oborçe an ker je vjedu, de tle toçijo dobró vino je hitro stopu u ta parvo oštarijo, ki je sreçu. Spiu ga je en liter, potlé še pou an še an še, dok se nje upianou. Takuo je pozabiu iti nazaj damú.

Drugi dan se je vraçu damú, a kot je bla njegova stara navaða, se je ustavu prjet tud u oštariju u Sv. Lenartu. Parjatelj kar so videl Bepuna so mu hitro uprašal, de kuod je hodu en dan prjet, de ga njeso videl.

Bepo, ki je imeu nimar parpravljene besjede za zašit drugim usta je odguori, de je biu šu gledat »živalski vart« (gardino zoologico) u Oborçe.

»Kuo, kuo, praviš Bepo, živalski vart je u Ríme ne pa u Oborçah« mu nezaj povjedó parjatelj.

Bepo preuzame besjedo an hitro jim odguori: »Al ga ne poznate? U Oborçah je nimar biu živalski vart. Tam živi Lesjak, Vuk, Puš, Jazbec, Medved, Lesica an druge... živali.«

Usi tist, ki so bli u oštariju so se muorili smejat na tiste besjede an na zadnje dat prú Bepu, ker je povjedu resnicu. Sa u Oborçah so skoraj usi hišni priimki, imena od živali.

prevedel de latino in sclabonica lingua letne zapuščine *Bratine sfete marie sergneu* (Bratovščine sv. Marije v Cerneju). Ta rokopiš, kakor tudi nekaj novejših rezijanskih tekstov, je obelodanil v Petrogradu poljski učenjak vseuč. prof. Baudouin de Courtenay. Obširno razpravo o ÷ernejskem, prvem slovenskem datiranem rokopišu, je napisal pokojni dr. Oblak.

Kar se cerkvenih stavb tiče, spadajo najstarejše sedanje cerkve navadno v XV. stoletje. Zanimive, dasi preproste so gotične cerkve sv. Kvirina v Šenpetru, cerkve pri Lipi ob cesti iz Šenpetra v Podbonesec, svetišče sv. Ivana v znani Landarski jami, stara, sedaj osamelá cerkev sv. Silvestra pri doljni Mersi in še druge. Pri nekaterih je vzdana plošča z gotičnim, elegantno vrezanim imenom *Maister Andre von Lack*. Proti koncu XV. stol. so se precej živahno zidale nove cerkve ali prezidavale stare. Takrat so izginjale seveda najstarejše, med temi cerkva sv. Ivana v jami, ki se omenja že leta 888, dočim je danes obstoječo sezidal *Maister Andre von Lack* leta 1477.

O prvi rezijanski cerkvi govori neka listina iz leta 1200. Med Terskimi Slovenci je stala najbrže prva cerkev na Brdu (Lusevera). Vzdani so namreč v sedanjo ostanki prvotne cerkve z okraski v romanskem slogu, kar pričá, da je prvotna segala nazaj najbrže v XII. stoletje. O svetišču na Stari gori se trdi, da je nastalo že v VIII. stoletju toda to ni gotovo.

pripoveduje, kako sveta brata prideta k Slovenom in

*o Bogu jim govorita,
ki se gnusi mu kri prelita,
kateri hoče, da v svobodi
žive na zemlji vsi narodi,
v ljubezni vsi se združijo,
v ljubezni njemu služijo.*

Tak bi bil skop pregled Krilanovega čela. Bil je plodovit pesnik. Čeprav mu je bil čas ustvarjanja tako kratko odmerjen, nam je vendar zapustil poleg raznih proznih spisov (Senica, Novo leto na kmetih, Za vasjo, Grob v kotu, Razpor in sprava itd.), ki se mu pa niso posebno posrečili, še preko tristo lirskih in epskih pesmi. Naša književnost je z njim izgubila nadarjenega pesnika, ki bi se ob vnemi za svoj poklic, kakršno je pokazal še tako mlad, razvil v resnega tekmeča tudi Gregorčiču in Askercu.

Težke izgube se je zavedal Gregorčič, ki mu je ob smrti zapisal:

*Oh, tudi ti si moral pasti,
ti, srca mi najlepši nad,
ko jel si najkrepkeje rasti,
ko zlat si jel roditi sad...
Dehnila v te je mrla smrt
in sad stoter je v cvetju str...*

le gorje naj mi izmije,
srce vroče ohladi!

Nesrečna ljubezen jo je rodila, veje pa iz nje moški ponos in samozatajevanje. Leta so tekla, mladi pesnik se je pridno izobraževal, prebiral italijanske, nemške, francoske pesnike, predvsem pa se je učil ob srbski in domači narodni pesmi, ki bo pustila vidne sledove v njegovem delu. Rasla je njegova izrazna sposobnost, oblikovno se je stalno izpopolnjeval, ker je svoje pesniško poslanstvo jemal sila resno. In še nekaj — homatije na Balkanu so v letih 1877—78 usmerile pozornost vse javnosti na jug v Bosno k bratom, ki še ječe pod jarmom nevernikov — spreminila se je tudi tematika njegovih pesmi.

18. nov. 1877 je zapisal:

*Kako bi mogel mirno zreti
jaz brata svojega gorje?
Kako veselo mogel peti,
ko njemu bol mori srce?*

Če je preje pel o ljubezni, o lepota!

rodnega kraja, če je v baladah in romancah slikal prizore iz idiličnega kmečkega življenja, je pa njegova pesem se daj ostrá politična obtožba in klic bratom na pomoč:

*Na noge hrabri vi junaki,
na noge bratom na pomoč,
ki jih pod turškimi divjaki
obdaja robstva tužna noč!*

Balkanski boji za osvoboditev jugoslovanske raje, zasedenje Bosne in tragični dogodki iz zgodovine Slovanov so dali srce za njegove balade: Trije grobovi, Stara mati, Rada, Na bojišču in Smrt čerja Samuela, ki slovi kot njegova stvaritev:

*Car Samuel sedi na skalnem gradu,
ki pečem nad Prilipom ob prepadu;
sam car sedi, ob mizo roko pravo,
ob roko sivo si podpira glavo.*

Ista je tematika tudi v obsežnejših pesnitvah Smrt Indža vojvode, Samodivne - Samovile, epska kantata Sveti Ciril in Metod, ki šteje kar 418 verzov, pa

IVAN TRINKO:

BENEŠKA SLOVENIJA

ZGODOVINSKI OBRIS

Enkrat in, če je bilo potreba, tudi večkrat na leto so se zbirali zastopniki obeh Bank, na prostem pod slovanskimi lipami, pri cerkvi sv. Kvirina v Šenpetru. Pri teh občnih zborih so se obravnavale skupne zadeve cele dežele, pod predsedništvom obeh glavnih dekanov. Pri obravnavah je imel besedo slednji zastopnik raznih vasi, a zapisnik je sestavljal javni notar ali kancelir. Evo torej starega, strogo demokratičnega malega, a pravcatega parlamenta!

Mimo upravne organizacije, so imeli tudi sodniško. Za Landarsko Banko so volili hišni gospodarji, za Mersko pa odsluženi sodniki vsako leto po 12 sodnikov (dvanajstijo), ki so sodili v malih in v velikih zadevah, celo morilci so prišli pred nje. Vse to navzlic pravu jurisdikcije, ki so ga imeli po slovenskih krajih stari fevdalisti, katerim pa je, kakor se zdi, za ugotovitev svojih pravic zadoštovalo, da so prišli enkrat na leto v Šenpetar ter se ondi skupno in mastno pogostili na stroške svojih podanikov. Kaj so hoteli drugega? Slovenci so bili v popolnem miru z beneško republiko, ta pa se jim ni marala zameriti in jih je štivila pri komursibodi. Celo živive so delali, kolikor je bilo mogoče od Banke do Banke, dasi bi bili morali ročno prizivati prvič v Cedad, potem v Videm in kot na najvišjo stopnjo v Benetke. Hujše zločine so kaznovali z ječo, za manjše so vklepali obsojence v klado na javnem, ali pa so jih kaznovali z denarno globo.

V cerkvenem oziru so šenpeterski Slovenci dobili prvo lastno župnijo in sicer najprvo v Šenpetru, ki jo omenja neka listina (Bulla Coelestini III) že leta 1192. Potem so dobili drugo pri Sv. Lenartu; zapisnik župnikov šentlenarskih

sega nazaj do leta 1400, toda župnija je že prej omenjena. Koncem XVIII. stol. je bila ustanovljena tretja župnija v Drenklji, ki je prej spadala pod Volče ob Soči. Vse tri so podrejene čedadskemu kapitlju.

Izmed najstarejših cerkva je starogorsko svetišče (Stara gora — Castel del Monte), ki je tudi slovenska župnija, spadajoča pod Cedad. Prapotska (Prepoto) župnija je bila tudi slovenska, a zdaj je mešana. Slovenci teh dveh župnij ne spadajo k šenpeterskim, ampak tvorijo nekako podaljšanje goriških Bricev.

Va vse druge Slovence so imeli pri starih furlanskih župnijah slovenskega vikarija (Vicarius Sclaborum); šele pozneje so dobile slovenske podružnice lastne ga duhovnika.

Po slovenskih cerkvah je bila od starih časov v navadi slovenščina. Še zdaj se je ohranila marsikaka melodija z dotičnim besedilom, ki sega precej nazaj v stare čase, vsaj očitno gregorijanskega značaja in izvora. Tako n. pr. pesem za Božič, za Velikonoč, za sv. Rešnje Telo in še kaka druga. Ljudstvo prav rado poje v cerkvi tudi pri tihih mašah, in v tem se povsem odlikuje od Furlanov.

Duhovniki so se sami pisavali ali pa prevajali katekizme in pridige in druge potrebne stvari. Ko so se začele tiskati slovenske pobožne knjige, so si jim radi preskrbovali. Zalibog, da se stari rokopiši niso ohranili! Pač pa obstoja še zdaj silno zanimiv, mešan latinsko-slovensko-laški zapisnik iz leta 1497, v katerem pravi neki Johannes civis Vegle, da je

CERKEV SV. KVIRINA PRI SV. PETRU SLOVENOV

Črni oblak nesreče se neprestano vlačí sem ter tja in ne vpraša, kod meče temno senco.

Smrt divja od vrat do vrat. Slepa je in neizprosna; vsejedno je zanjo, če zadene

csemdesetletnega onemoglega starca ali pa komaj povojev oproščenega, bujno cvetočega malčka!...

Ah, ta smrt!

Povojna črtica

Revni so bili. Skromno hišico so imeli, nekaj obdelane zemlje, par majhnih travnikov, dobro sicer, toda edino. Oče je bil, dokler je bilo mogoče, jako priden in skrbljiv in živel se je, skromno res, a pošteno in zadostno. Mlada mati je porabljala vse svoje moči, da bi uspešno pomagala, kakor je le mogla in znala. Imela sta dva otroka, katera sta jima bila v veselje in vzpodbudo. Živelo se je torej. V dušah je bilo jasno, v srcih mir in ljubezen. Več niso zahtevali.

Toda prišla je nepričakovana ura. Oče je hudo zbolel. Delo je zaostalo in mala družinica je prišla v dolg, sam na sebi ne velič, a za tako hišo vendar občuten.

Oče je počasi okreval in začel prenišljevati, kako bi popravil zamujeno in zamašil napravljeno vrzel. Trudil se je dan in noč; hodil je tudi na delo k drugim, da bi si kaj zaslužil. Doma so ku-

ljeno kravico je vzel za dolg. Mati je tožila, otroci so jokali za kravico kakor za dragim mrličem; vsi skupaj so stradali. Očetu so pisali. Še to mu je manjkalo! Njemu samemu se je trdo godilo; misel na ženo in na otroke ga je spravila v otup. Niti najmanjši žarek upanja mu ni pretrgal temnih oblakov na grozečem otzoru. »Kaj bo? Kaj bo?« se je vpraševal, »kaj bo? Kaj bo?«

»Kaj bo? Kaj bo?« je strahoma ponavljala mati in pešala in stradala. Pešala in stradala sta tudi otroka. Videla sta čupano mamo... Niti jokati si nista upala. Tiho sta trpela uboga otroka in gladovala. Sosedje so iz usmiljenja pomagali za silo. Toda vsak je imel svojo skrb in svojo žalost in vsakemu je zijala nasproti negotova in temna prihodnost kakor grozna pošast, da je skrbno varil. Saj ni bilo bogatinov med njimi!

»Mama, ali se tata kmalu vrne?« je vprašal zdaj pa zdaj Mihec.

»Mama, ali kupi zopet kravico, kadar pride?« je ponavljala Nežica.

Mama ni znala kaj odgovoriti.

(Nadaljevanje sledi)

JOSIP PAGLIARUZZI-KRILAN

Rihemberga. Ob takem vodstvu torej ni čuda, da je dijak tudi sam že zgodaj poskusi izražati svoja čustva in misli v pesniški obliki. Gimnazijo je končal leta 1878. Rad bi študiral filozofijo, a se je očetu na ljubo vpisal na pravno fakulteto in jo po petih letih dovršil. Že med študijem je nekaj bolehal, a stvari ni jemal resno. Po dokončanem študiju se je zvalilo nanj še več dela: praktical je na goriškem sodišču (vsa družina se je namreč l. 1879. preselila v Gorico) in, ko mu je leta 1884 umrl oče, je moral voditi še družinsko gospodarstvo; tedaj je tudi opustil prakso na sodišču in je delal pri odvetniku Frapportiju, se pripravil za doktorat, se bavil z literaturo in kljub vsemu še vedno našel časa za delo v čitalnici. A dolgo ni šlo tako: prenaporno delo ga je kmalu strlo. Januarja leta 1885 je moral v posteljo ne da bi še ustal iz nje. Prvega marca je, šestindvajsetleten, umrl za vnetjem možganov, ko je komaj za leto dni preživel svojega očeta.

Kot smo rekli, je začel pesniti že zgodaj; najstarejše pesmi segajo v leto 1875; tedaj je hodil v peto gimnazijo. Te zgodnje v glavnem pojo o ljubezni in o lepota domačega kraja. Ena od njih bi žbila na primer:

VIHRA

*Trda noč vso zemljo krije,
vihra ÷ez polje vrši,
deč na zemljo iz neba lije
in v obličje mi prši.
Naj le lije, naj le brije,
z dežjem vihra naj vrši,*

IVAN TRINKO:

NAŠI PAGLAVCI

ČRTICE IN SLIKE IZ BENEŠKE SLOVENIJE

Bratec in sestra

(Konec.)

»Ko te nečem, nečem!«
Hotel je reči: Če pravim, da te nečem, že nečem. A ni znal, sirota!

Deklica je silila s tolažbo, a on se je razkačen zagnal vanjo, ju suval in tepel. Deklica, dobra deklica je užaljena do dna duše nesla obe pesti k očem, skrivila ustne in udarila v glaven jok.

Počasi in jokaje se je pobrala domov. Ko jo je deček videl tako, se je vendar vpokojil, nesel prste k ustecem, sklonil glavo in gledal za deklico.

Naposled je prišel konec žalosti, kričanju, solzam in malčku obenem. Bolezen ga je kar ÷ez noč zgrabila. V štiri in dvajsetih urah ga je med groznimi bolečinami umorila...

In konec je bilo drobnemu življenju. Kje je sedaj materino veselje? Kje nada in ponos? Kje veselo kričanje? Kje zgodnje modrovanje, kje šala, kje šumni smeh, razlegajoč se in zveneč kakor glas srebrnega zvončka?...

Stric, katerega sta le v jeseni videla in katerega sta posebno rada imela, jima je zapel v spomin:

*Kot po temnem nebu,
zvišgajoča strela
kruta smrt pri meni
mimo je letela.
Dve cvetoči cvetki
potom pokosila,
dva mi bridka meča
v srce zasadila!*

ZA NAŠE DELO

Djelo na polju

Tale mjesec bo trjeba na polju okopavat an osut. Vjedejta pa, de ne buoste mjel dosti interesa, če tistega djela ne buosta nardili zadosti dobro. Velika diferenca (razlika) je med njivo, ki je dobro okopana, an med tisto, ki je samuo malo postargana an popraskana. Par okopavanju lahko gnojite z nitratom, posebno tiste njive, ki imajo slabo, pusto zemljo an njeso ble zadost pognojene s hljeuskim gnojem. De buoste obvaroval krompir od peronospero, ga poškopite z bakreno-japneno brozgo.

... na vartu

Rujte spruot pleveu an okopavajte koncé. Pleteu an okopavanje zadržujejo u zemlji mokuuoto, ki je potrebna za rast zelenjave. Vjedejte tud, de je okopavanje an rahljanje zemlje polovica zalivanja. Kadar buosta okopaval razredčite preveč goste setve an presadite jih tam kjer manjkajo.

Tale mjesec je tud cajt sadit zejé. Ne sadita ga preveč globoko, a tud ne preveč plitvo an gledejte, de ne prikrijezte korenin.

Bijela gnitoba čebule

Tista je boljezen, ki pride na čebulo kar raste. Boune rastline njeso več friske an se z lahkoto dajo zruti iz zemlje, ker so korenine sagnile. Na spuodnjim koncu je čebula pokrita z bijelo, gosto mufo (plesen), ki se šir po čebuli na gor. Pod tole mufo, čebula gnije. Bakterje, ki djelajo, de čebula gnije, ostanejo u zemlji lahko tud do deset ljet.

Če buosta videli, de ima čebula tisto boljezen, jo hitro izrujte an zažgite. Zažgat muorate tud tisto zemljo, ki je bila okuol čebule. U okuženo (infetano) zemljo ne smijete sadit čebule za več ljet. Ne sadite na tist prastor niti čebuline (šalotke), pora ali česna (luk), zak tud tele lahko ušafajo tisto boljezen.

Škopljenje sadnega drevja

Mjesec maj je narbuj važen mjesec ljetnega škopljenja sadnega drevja. U cajtu cvetenja an hitro potlé se parkazujejo škodliuci an boljezni, ki škodujejo sadnemu drevju. U tjelem mjesecu narbuj močno napadajo sadno drevje razne gonjenice. Med cvetjem an listjem se uša-

fajo tud čarvi usakih suort sadnih moljeu. Po cvetju se pasejo hroščki, ki uničujejo cvetje an razjedajo listje. Tud listne uši djelajo veliko škodo drevju an majski hrošč (maggolino mu pravijo po taljansko), ki posebno rad djela škodo na čerješnjah.

Poleg škodliuceu, se u tjem cajtu parkažejo tud useh suort boljezni, kot jabolčna plesen (mufa), kodravost an lukničavost listja, gnitoba an druge.

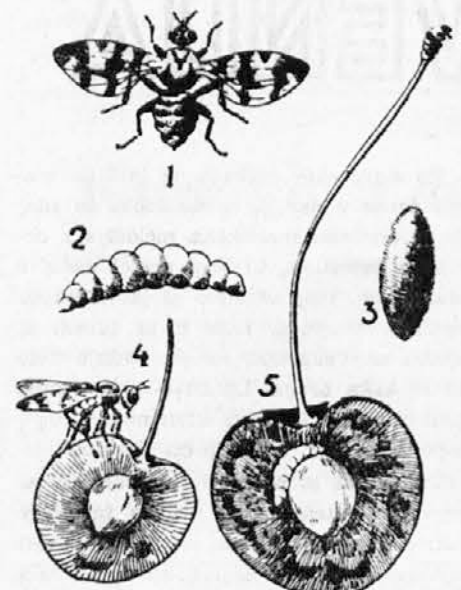
De ne bo paršlo use tuo na vaše sadno

drevje muorate skarbjet, de buoste u pravim cajtu škropil, tuo je hitro potlé kar je drevje odevetjelo. Par tjem pa nje potrebno čakati, de odevete prou zadnji cvet. Za škropit je narbuše, de nucate takoiimenovane kombinirane preparate. Tuo so bordoška ali kalifornijska brozga, katjeri dodaste primjerne arzenske preparate. Pruot škodliuceu, ki razjedajo zelene parti drevja, nucajte nikotinske ali piretrinske preparate. Uši se narbuošj uničujejo z nikotinskimi preparati.

Čerješnjova muha

U naši dažel je zlo razširjena čerješnjova muha, ki napada čerješnjove sade. Ne djela škode samo zatuo, ker položi čarviča u sad, ampak tud zatuo, ker postanejo čerješnje mehke, slabega savorja an zatuo se jih ne muore prodati.

Če preriežete adno bcuno čerješnje buosta videli par koščici kakih pet milimetru dougega čarviča. Tuo je ličinka (larva) čerješnjove muhe. Muha je velika približno pou centimetra, je čarne farbe an ima kakšno rumeno piko. Glava je rumene farbe, krila so tenke an čarno pisane.

CERJEŠNJOVA MUHA

Muha se parkaže maja ali junija mjesca an spoletava o gorkih urah okuol drevja an poklada jajca na čerješnje, ki votle ta jajca gredo u sad, ne de bi se od zunaj kej poznalo. U malo dneu pride iz tistega jajčka mali čarvič an zljeze do čerješnjove koščice. U čerješnji čarvič pije narbuošji sok an raste. Kar so čerješnje zrele so čarviči že veliki an

pridejo von iz sada na drevo an potlé padajo na zemljo. Skrijejo se kakih tri centimetre globoko u zemljo an se zabubijo an takuo drugo ljetu iz te bube izleti čerješnjova muha.

Čerješnjovo muho se uničuje narbuošje takuo, de se uničuje bube. Če rastejo čerješnje na obdjelani zemlji je trjeba potlé, kar so čerješnje pobrane, pod drevje globoko prekopat an takuo se podkopa bube u globino, de ne muorejo več von prit. Kadar prekopavate zemljo pokličite kokoši, ki buodo rade jedle tiste ga škodliuca.

Ne izkoriščajmo živine pred cajtom

U naših krajih nekatjeri kmetje preveč izkoriščajo živino. Povjedali bomo samo nekaj napak, ki se par nas nimar ponavljajo, kot je na primer, de se preveč zguodaj parpušča jenice.

Dok nje teluo popounoma dorastlo an razvito se ne muore pretendat od živine, de bi dajala sostance mladiču, ki jih še sama nuca za svoj razvoj. Nekateri še donás mislijo, de telice al jenice, ki jih par parvem gonjenju njeso pejal h juncu, rade ostanejo jalove. Tuo ne rjes. Rjes je pa, de jenice, ki stojijo ninar u hljevu an ki ne pridejo blizu junca, jim jajčniki zakrknjejo. Če se živina pase, so pa taki primeri zlo rjedki. Če jajčniki ne delujejo, se začne jenica debelit an tuo slabo upliva na spoovila. Pravilo pravi, de se jenice ne smije parpustit h juncu pred 18 mjescev starosti.

Druga napaka je tud prezguodnje odstavljenje telet. Materino mljeko je narbuošja hrana za mlade živali u parvih mjesjih. Tele popije normalno teka, de je sito an kulkor nuca za rast. Zatuo ne smijete teletom, ki jih mislite naprej ri-

Če pa rastejo čerješnje na trauniku je tisto djelo buj težko. U tjelem primeru muorate travo okuol drevja dobro pokosit an prastor pod drevsom potrosit z japnanim prahom.

Za uničit čerješnjove muhe je zlo dobra tud »melasa« z arzenikom ali svinčnim arzenatom (arseniatu di piombo). Tuo je zlo hud strup an muha preca pogine kar tuo poskus. Dobro je tud DDT za škropit. Trjeba je škropit z adnim par stuctnim DDT srujed mjesca maja an potlé še kakih deset dni buj poznó.

Še druge djela u sadounjaku

Če nje še pognao kajšno sadno drevje, ki je bluo pozno usajeno, mu ovite debio s slamo ali z mahom, ki ga večkrat zmocite, de bo drevo pognao. Par posajenem drevju odtargajte cvetne nastauke, ker tisti slabijo mlado drevje. Novo posajeno drevje muorate kar je suša zalivat. Če se nagobarno, de pade slana muorate mlado drevje zavarovat. Tuo nardite narbuošj takuo, de znesete u sadounjak listje ali smrjekove veje an u marzlih jutrih zažgite, takuo, de se močno kadi an pregnali buosta slano.

Če se cepljenje ali precepljenje ni ujele, parkrajšate vejo za nekaj centimetru an cepite še enkrat za lub. Če je drevje zlo cvjetilo mu muorate pomagat, de bo buošje rodilo. Tuo nardite takuo, de pognojite z gnojnicu, katjeri dodaste malo pepela ali kaljeve soli an superfosfata.

Kup na debelo

ZIVINA ZA ZAKOL

	Po kg.	
Krave	L. 210 do	230
Voli	» 240 »	260
Jenice	» 255 »	275
Ovce	» 155 »	170
Kozé	» 90 »	100
Kozliči	» 395 »	420
Jarta	» 330 »	355
Fraseta	» 265 »	275

ZIVINA ZA REJO

	Po glavi	
Krave mlekarice	L. 145000 do	190000
Jenice breje	» 145000 »	180000
Praseta za rejo	» 5000 »	7500

PERUTNINA - ZAJCI - JAJCA

	Po kg.	
Kokoši	L. 650 do	700
Piščanci	» 750 »	800
Race	» 525 »	575
Purani (dindje)	» 550 »	600
Zajci	» 275 »	295
Cibeta	» 180 »	250
Jajca usako	» 24 »	28

ZITARICE

	Po kuintalu	
Ušenica	L. 7700 do	7800
Sjerak	» 5680 »	5770
Ušenična moka	» 8400 »	9500
Sjerkova moka	» 7250 »	7350
Ušenični otrobi	» 5150 »	5300

SENO

	Po kuintalu	
Letjlesko seno	L. 440 do	4750
Navadno seno	» 3350 »	3650

GRADBENI LES

	Po kubičnem m	
Bukovi hlodi	L. 1500 do	16007
Orjeholvi hlodi	» 17000 »	18500
Cerješjovi hlodi	» 17000 »	18000
Smrjekovi hlodi	» 15500 »	16250
Kostanjevi hlodi	» 15000 »	16000
Jesenovi hlodi	» 1850 »	20500

DARVA

	Po kuintalu	
Bukove darva suhe	L. 800 do	850
Bukove darva surove	» 750 »	800
Mehke darva	» 640 »	700
Bukovo oglje	» 2800 »	3000

SADJE AN ZELENJAVA

	Po kg.	
Jabolka	L. 20 do	60
Krompir	» 30 »	35
Solata	» 45 »	60
Redič	» 45 »	60

SER AN MASLO

	Po kg.	
Mlekarniško maslo	L. 1000 do	1115
Domače maslo	» 900 »	950
Ser čez 2 mjesca star	» 475 »	500
Ser do dva mjesca star	» 640 »	700

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmtr

Založnik: »Matajura d. z o. z.«

Dovoljenje videmskega sodišča štev. 47 z dnem 26.7.1950

Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

Ljudska pravljica: Zajec in kmet

Zajec ugleda lovca s puško in zato ves prestrašen beži kar ga morejo nesti noge.

Ko priteče izven gozda se skorajda zaleti v kmeta in ga prosi naj mu pomaga.

Kmet mu veli, naj se skrije v bližnji grm in mu obljubi, da ga ne bo izdal. Tedaj

pride mimo lovec, ki je sledil zajca in vpraša kmeta, če je videl morda dol-

gouhca. Zajec v grmu je v velikem strahu in zato pazljivo motri vsako kmetovo

kretnjo. Kmet reče, da je zajec tekkel na levo, a z očmi je pomežiknil na desni

grm. Na srečo lovec ne razume pomežikovanja in gre iskat zajca na levo. Tedaj

kmet vpraša zajca, če je zadovoljen, da ga je rešil smrti. Zajec odgovori: »Ne

vem kako naj se ti zahvalim za to dobroto, a kaj bi maral, da bi pri tej priči

postal slep, ker imaš tako lažnjive oči, ki so me skoraj izdale.